

Homilie 28 juni 2013 tijdens de herdenkingseucharistie van priester Cyriel Coupé, dichter Anton van Wilderode

Goede mensen

Homilia betekent gesprek; onderling gesprek, dialoog. De homilie vertolkt het inwendig zinsverband van de Schriften, het onderlinge gesprek van de bijbelschrijvers. De preekvorm dus als bijbelverklaring. Die vorm van preken leek mij voor onze herdenkingsviering van Anton van Wilderode – zijn nagedachtenis zij tot zegen – niet de aangewezen manier. Bij het ‘thema’ dat ik heb gekozen: *Anton van Wilderode scheppend opgenomen in de schepping op weg naar Pasen*, past mijns inziens een meer samenhangende benadering.

Wanneer wij over schepping spreken kunnen wij niet om twee maal een begin heen: Genesis 1,1 - 2,3 en Johannes 1,1-4.

Er zal geschapen worden... dat wist Cyriel Coupé al op jonge leeftijd. Want, schreef hij: “de woorden liggen als water zo helder doorzichtig in mij”. Hij heeft dat destijds “als knaap” zo ervaren, zittend aan de kant van een beek. In de verzonnen woorden “gepuurd uit de kelk der natuur”¹ werd de dichter Anton van Wilderode voorgoed geboren. Zo werd hij al scheppend opgenomen in de schepping op weg naar Pasen, de heilstijd. Anton was ervan overtuigd dat voorbij de aardse grenzen de definitieve bestemming van de mens ligt. Hij gebruikte hiervoor het transcendentie beeld van de overoever. Transcendent wil zeggen: dat wat de zintuiglijke ervaring te boven gaat. Transcendentie is het ‘dia’ van de dialoog. Een zichtbaar gemaakt doorschijnen om door te dringen tot de ‘kern van het geheim’.

In deze herdenkingseucharistie, deze lofprijzing en dankzegging, zijn wij bij elkaar om te vieren dat het Woord van de Onzienlijke woont in het hart van de mens en tussen de mensen.

Zoals het Woord woonde in het hart van Anton van Wilderode, zo woonde het ook in het hart van Filemon Coupé, de tweelingbroer van Anton. Hij overleed in 2005. Zijn naam wil ik vandaag heel graag noemen. Filemon en Anton, zo staan ze bij ons thuis op de verjaardagskalender.

Toen ik Anton van Wilderode in 1981 voor het eerst ontmoette was hij net zo oud als ik nu ben... u heeft het snel uitgerekend, inderdaad 63 jaar.

Wanneer ik Anton bezocht, spraken wij altijd in de ochtend af. Dikwijls was ik er te vroeg en werd ik hartelijk verwelkomd door Filemon. Anton was dan nog bij de zusters van het klooster in de Crevestraat de mis aan het lezen.

“Ik ben zo blij dat je er weer bent, Aad. Dan gaat hij tenminste weer eens naar buiten”, dat was meestal de eerste zin van Filemon. Hij vond namelijk dat zijn broer veel te weinig door het landschap wandelde waar hij met zoveel bezieling over had geschreven.

Nu, wij hebben onze zolen dun gelopen in het land van Waas. Naast mij liep een man die ‘opgewekt’ verhalen vertelde over zijn jeugdgeluk. Wij liepen dus weliswaar in deze wereld, maar tegelijk in een andere: in het verdwenen paradijs van zijn kinderjaren. “Een groot mens is hij die niet zijn kindhart verliest”², zegt de Chinese

¹ Aanhalingen uit het gedicht *Poëzie*, Volledig Dichtwerk, Lannoo, Tielt, 1999, pag. 124

² Uit: *Zoals er gezegd is over Jesaja*, Phoenix Bijbelcommentaren, W. de Haan, 1964, pag. 130

wijsgeer Meng-tse (372- 289 v.Chr.). Sommigen menen zelfs dat dit onmisbaar is om dichter te kunnen zijn – met een beetje verbeeldingskracht, geloof ik dat ook. Anton van Wilderode hield echter geen halt bij de grenzen van zijn ‘kinderparadijs’. Hij heeft immers vele reizen gemaakt. Maar de werkelijke reis, schrijft hij, die begint van binnen: dit leven als reis naar een ander leven, naar de belofte van “een liever land.” Wie zó leeft in de dynamiek van hier en de overoever, die zich overgeeft aan de zekerheid dat hij ‘thuiskomt’³, leeft met een bovenmenselijk vertrouwen.

(Dat is iets anders dan intellectueel, theologisch uit-elkaar-leg-werk.)

Voor Anton van Wilderode is geloven zich als mens onderweg op aarde laten leiden door de duisternis heen naar het licht, naar een leven dat eeuwigheidswaarde heeft. Het is een doortocht naar de overzijde en die heet: Godsoever, paradijs (Luc. 23,43), paastuin.⁴ Geloven is Pasen vieren, de opstanding van Christus. Het is uitzien naar een nieuw geloof, een nieuwe hemel en een nieuwe aarde om in te ademen en te leven in vrede en recht als in den beginne.

Pasen vieren is dus ook altijd weer de schepping beamen én beleven.⁵ Pasen is nooit een mechanische herhaling. Theoloog en dichter Willem Barnard (hij was óók een vriend van Anton), zegt het zo: “Schepping is niet hetzelfde als begin. Schepping is telkens aan de orde.”⁶

In het scheppingsverhaal, het duizelingwekkende oerbegin dat al onze voorstellingen te boven gaat, staat te lezen dat het Woord onstuitbaar is en openbreekt – door de scheppingskracht van het Woord ontstaat er leven op aarde en de kosmos als een geordend geheel.

Maar, wil de auteur van het scheppingsverhaal ons werkelijk vertellen hoe de wereld, het universum en de mensheid ontstaan zijn? Nee, dat wil hij niet. Genesis 1 is een scheppingsballade en geen kroniek. Het is een hymnisch verhaal van een lange reeks scheppingsactiviteiten van God maar geen verslag.⁷ (Antwoorden op vragen over de evolutietheorie worden er niet in gegeven.)

Het scheppingsverhaal wil ons wél vertellen wat de zin is van ons bestaan in de wereld met de ander, het andere en God, de ondefinieerbare Ander.

De ander verschijnt aan zijn medemens als weerloos gelaat, zegt de filosoof Emmanuel Levinas. Daar gaat een uitnodiging van uit om verantwoordelijkheid te aanvaarden die een mens boven zichzelf uitroept. Het gelaat is geen opwekking tot medelijden, maar het komt ons tegemoet als een gebod, een eis tot rechtvaardigheid. De ware religie is dan ook niet een beweging naar omhoog, maar de aanvaarding van de andere mens als de Ander in wiens gelaat God zichtbaar wordt. De inzet voor de zorg voor de Ander is dus het geloof zelf en niet het gevolg ervan. Zo openbaarde Jezus de liefde van God door zich te identificeren met de kwetsbare en machteloze mens.

Met *het andere* heb ik Gods schepping op het oog. Kunnen wij daarover nog wel van ‘heelheid’ spreken? De triomf van de menselijke rationaliteit over de schepping

³ *Anton van Wilderode, Een monografie*, door Rudolf van der Perre, Davidsfonds, Leuven, 1988, Vergelijk pag. 280

⁴ Vergelijk: *Stille Omgang*, Willem Barnard, Brasschaat, 1993, pag. 1189

⁵ Zie 4, vergelijk pag. 1176

⁶ Zie 4, pag. 193

⁷ Zie 4, vergelijk pag. 24

vervult ons inmiddels met grote zorgen. Boven het door de mens gecreëerde leefmilieu pakken zich steeds donkerder wolken samen. Wij kunnen en mogen de hemel en de aarde, waarop en waarvan wij leven, niet ongelimiteerd blijven uitbuiten. Wie het rijke leven in de natuur decimeert, probeert het Woord monddood te maken, tast het land van de belofte van de Eeuwige aan. Het belang van 'speciale aandacht voor de plaats van de mens en voor de aarde als ecosysteem', is een zaak van de hoogste spiritualiteit (geestelijke levenshouding). Loskomen uit de kramp van zelfzucht en eigenbelang is dan ook een eerste vereiste. In het scheppingsverhaal, dat ons nu juist wil vertellen dat de mens zijn referentiepunt niet in zichzelf vindt maar in God, krijgt de mens de verantwoordelijkheid om als 'drager' mee te werken in de zorg voor de schepping.

Wanneer de Onzienlijke vraagt: Mens waar ben je? (*Gen. 3,9*), vraagt Hij niet naar de 'plaats' van de mens, maar naar zijn 'houding'. Hier ben ik!, is het antwoord van de mens die zich in dienst stelt van Gods droom: de heelheid van de Schepping
*Terzijde: Schepping en natuur vallen niet samen. Schepping is Gods creativiteit, zijn Woord, de onzichtbare kracht van God. Natuur is de wijze waarop het leven zich – in relatieve zelfstandigheid en met allerlei afwijkingen en ongelukken – ontwikkelt op grond van Gods scheppingsbevel.*⁸ God overstijgt dus de natuur.

Ik heb aandacht geschonken aan deze thema's omdat Anton zich zeer bekommerde om de bewoonbaarheid van de aarde en het geluk van mensen.⁹ Dat deed hij als priester, leraar en uiteraard ook als dichter. Zijn poëzie is onder meer schepping, beheersing, ordening, stabiliteit, geluk, keuze, kosmos... – en dit alles inwendig met elkaar verbonden.

Anton heeft, hoe kan het anders, ook 'werk' gemaakt van en bij *de zeven scheppingsmomenten*. En ja, die kinderjaren, hè... bij 'het door God gemaakte uitspansel', schreef hij:

**De hoogste hemel uit mijn kinderjaren
vergeet ik niet, hij leek op lichtgrijs linnen
tegen het hevig wit van kerselaren.**

(..) en hij besluit het vers

**en altijd om voor altijd te bewaren
de eerste hemel uit mijn kinderjaren.**¹⁰

In tegenstelling tot het uitvoerige scheppingverhaal in Genesis 1, toont Johannes 1 geen interesse voor het ontstaan van de hemel en de aarde, maar in de komst van het Woord in de reeds bestaande wereld.¹¹ De eerste vier verzen van de proloog van Johannes zijn in heel karige taal geschreven. Maar, er wordt wel het hevigste in gezegd: 'Jezus is de hoogste zelfexpressie van God'. Dat is de belangrijke boodschap die in die woorden over het Woord schuilt.

Het gaat dus om de scheppingskracht van het Woord, die in de mens Jezus in de wereld is gekomen om Gods oorspronkelijke bedoelingen te herstellen en mensen een nieuw leven te bieden: een leven dat eeuwigheidswaarde heeft.¹²

Hieraan hechtte Anton van Wilderode heel zijn hart. Hij was een *trouwe dienstknecht van de Heer*, de Ebed Jahwe. De zin uit Jezus' mond: "Wij zijn maar knechten, we

⁸ Uit: *Johannes: licht uit licht; Gods herscheppende kracht volgens het evangelie van Johannes*, Kok, Kampen, 1997, pag. 22

⁹ Zie 3, vergelijk pag. 263

¹⁰ Zie 1, aanhalingen uit het tweede gedicht van *de zeven scheppingsmomenten*, pag. 480

¹¹ Uit: *Schrift 235, Twee beginnen: Genesis 1 en Johannes 1*, Ellen van Wolde, pag. 8

¹² Zie 8, vergelijk pag. 27

hebben enkel onze plicht gedaan” (Lucas 17,10), strijkt de meeste mensen van deze tijd tegen de haren. Maar juist dat knecht-zijn is de inzet van Anton’s leven geweest. Hij besluit zijn gedicht ‘Sacerdos’, n.a.v. zijn 20-jarig priesterjubileum zo:

**Eer ik verzink in de nacht
weet ik niet anders meer dan:
maak mij de knecht van uw kracht
en vraag mij zoveel ik kan.**¹³

(dat is iets anders dan slaafsheid)

Anton heeft niét geschreven in de taal die hij het *beste* kende, maar in de taal die hij het *diepste* kende. Onder het plasje licht van zijn leeslamp werkte Anton in alle rust. Poëzie is rust, is gebed, is ervaring en openbaring...¹⁴

De rust die hij zocht, vond hij bij de Eeuwige Onzienlijke. Bernardus van Clairvaux verwoordde die rust zó:

**De Rust die God is,
brengt alles tot rust,
en naar de Rustige zien is
tot rust komen.**

Amen.

aad eerland

¹³ Zie 1, aanhaling uit het gedicht *Sacerdos*, pag. 326

¹⁴ Uit het voorwoord van *Verzamelde Gedichten*, Anton van Wilderode, Orion, Brugge, 1974, Pag. 7